

ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Обґрунтовано актуальність проблеми виховання в учнів ціннісного ставлення до праці в умовах розвитку сучасного суспільства. Особлива увага приділена впровадженню соціально значущої праці в навчально-виховний процес як одному з найефективніших способів вирішення означеної проблеми. Представлено особливості організації та проведення загальношкільного виховного заходу – проекту “Благодійна Барахолка”, спрямованого на виховання в учнів ціннісного ставлення до праці, вміння співпрацювати разом для досягнення спільної мети. Окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: цінності, ціннісне ставлення до праці, соціально значуща праця, виховний захід.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства виховання ціннісного ставлення до праці набуло особливої актуальності. Загальновідомо, що Україна як незалежна демократична держава прагне стати повноправним членом європейської спільноти, що передусім передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованого життя на основі загальнолюдських цінностей. Тому сьогодні постає нагальна потреба виховання ціннісного ставлення до праці у підростаючого покоління, яке житиме і працюватиме в Україні – незалежній європейській державі.

Актуальність цієї проблеми визначається й положеннями основних державних документів про освіту в Україні, в яких провідним складником змісту виховання особистості, що спрямований на формування у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку і самовдосконалення, обрано ціннісне ставлення до праці.

У сучасному виховному процесі ціннісне ставлення до праці розглядається як складний змістовно-синтетичний компонент особистості, що охоплює ставлення дітей та учнівської молоді до праці як однієї з важливих життєвих потреб, почуття задоволеності працею і сукупність найважливіших моральних якостей, які визначають ставлення до трудової діяльності

загалом (працьовитість, відповідальність, охайність, бережливість, вміння раціонально розподіляти робочий час і т. п.) [3].

Варто наголосити, що виховання справжнього ціннісного ставлення до праці пов'язане саме з усвідомленням її суспільної цінності і практичного значення. Адже у житті праця виконується не тому, що приваблива, а заради досягнення суспільно значущого результату.

Зазвичай, від природи люди мають приблизно однакові здібності до праці, але в житті одні вміють працювати краще, інші – гірше, одні – здатні до найпростішої праці, інші – до праці більш складної, більш цінної для суспільства. Отже, потреба в соціально значущій праці, усвідомлення її цінності не стільки дається людині від природи, скільки формується у неї засобами навчання і виховання протягом усього життя.

Як вважають науковці та вчителі-практики, найефективнішим способом трудового виховання учнів в освітньому середовищі, виховання почуття колективізму, працелюбності та ціннісного ставлення до праці є залучення їх до різноманітної соціально значущої діяльності. Саме під час колективної трудової діяльності у дітей з'являється здатність виконувати складні і відносно стійкі системи дій, підпорядковані розв'язанню певного завдання.

Варто підкреслити, що означеній проблемі приділяли увагу чимало науковців. Їхні дослідження були присвячені обґрунтуванню змісту понять “цінності” і “ціннісні орієнтації” у таких аспектах: філософському (В. Василенко, І. Зязюн, В. Кремень), психологічному (К. Абульханова-Славська, І. Бех, М. Боришевський, Л. Виготський, І. Кон, Д. Леонтьєв) та педагогічному (О. Вишневський, І. Дубровіна, О. Сухомлинська).

Формування ціннісного ставлення до праці є предметом досліджень видатних учених І. Беха, Р. Буре, В. Сухомлинського, також це питання висвітлено у дисертаційних роботах останніх років В. Бурдун, А. Даніелян, В. Кішкурно.

Проблему соціально значущої праці учнівської молоді вивчали такі дослідники минулого століття, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, Д. Шатенко. Нинішня освіта розглядає лише деякі аспекти впровадження суспільно корисної праці в контексті шкільної трудової спрямованості навчання (В. Мадзігона, Г. Терещук, О. Биковська, Ю. Коломієць). Загалом наукова недослідженість наявної проблеми і водночас її

значущість за нових соціально-економічних відносин зумовлюють актуальність нашої статті.

У сучасних умовах стрімких змін особливого значення набуває питання підготовки учнівської молоді до самостійної трудової діяльності. Адже висококваліфікований спеціаліст – запорука добробуту держави, її конкурентоспроможності на світовій арені. Сьогодні більшість випускників загальноосвітніх шкіл недостатньо підготовлені до успішної трудової діяльності в ринкових умовах; відчувається поверховість умінь застосовувати теоретичні знання на практиці. Одним зі способів вирішення проблеми зв'язку школи з реаліями життя є впровадження суспільно корисної праці в навчально-виховний процес. Це значно сприяло б психологічній і практичній підготовці особистості до праці, виробленню необхідних трудових навичок і умінь, спонукало б до формуванню ініціативного і мобільного працівника, націленого на високопродуктивну працю в державі. Цілком слушно зазначав В. Сухомлинський: “Ідеалом нашого виховання має бути формування такої потреби працювати за здібностями, яка означала б глибоко особисте, суб'єктивне прагнення віддати всі свої здібності в ім'я блага суспільства. Це і є правильне уявлення про працю як про суспільну діяльність. Воно повинно стати особистим переконанням кожного трудівника” [4].

У процесі соціально значущої праці учні набувають знань, трудових умінь та навичок, навчаються переборювати труднощі, виробляють звичку до трудового зусилля. Правильно організована соціально значуща праця – важливий засіб морального виховання, формування у дітей свідомого ставлення до праці.

Ефективність суспільно корисної праці залежить і від її життєвого значення, від користі, яку вона приносить суспільству. Чим більше соціальне значення роботи, тим відповідальніше учні до неї ставляться, тим з більшим ентузіазмом виконують її, тим значніша її виховна сила.

Для організації соціально значущої праці учнів істотне значення має її зміст, планування. Кожна школа складає перспективний план соціально значущої роботи, на основі якого розробляються плани соціально значущої праці по окремих класах. У плані класу зазначають мету наступної роботи, порядок і строки її виконання, розподіляють обов'язки, обирають

відповідальних осіб. Слід зауважити, що не тільки у плануванні роботи якнайбільше проявляються самостійність та ініціатива учнів, а й у її організації та обліку.

Загальношкільний перспективний план, як і класний план соціально значущої роботи, складається з урахуванням вікових можливостей, ступеня фізичного і розумового розвитку школярів.

Важливим є педагогічно правильна організація соціально значущої праці учнів. Вона повинна відповідати таким вимогам:

- впливати з навчально-виховних цілей, сприяти поглибленню знань, розширенню кругозору дітей;
- робота учнів повинна мати свідомий, осмислений характер. Треба, щоб діти усвідомлювали соціальне значення своєї праці. Перед проведенням того чи іншого заходу слід роз'яснити учням його значення, підвести до думки про те, що своєю працею вони допомагають суспільству. Осмислення трудових операцій надає праці інтелектуального змісту, сприяє розумовому розвитку;
- соціально значуща праця має бути підпорядкована виховній меті, сприяти формуванню моральних якостей учнів, стійких суспільних мотивів діяльності, почуття суспільного трудового обов'язку. Правильно організована праця допомагає розв'язувати такі виховні завдання, як згуртування учнівського колективу, формування свідомої поведінки, дружби, товарищескості, вміння переборювати труднощі;
- трудові завдання повинні бути конкретними;
- для успіху соціально значущої праці учнів потрібен її облік, врахування результатів роботи всього колективу і кожного учня окремо, запис результатів обліку на особовий рахунок кожного учня;
- до організації праці та керівництва нею залучаються самі учні. Виховний ефект соціально значущої праці буде значно вищим, якщо дітям доручати роботу, під час якої вони проявлятимуть самодіяльність і самостійність;
- підсумовувати виконану роботу: встановлювати значення виконаної роботи, якість, точність і своєчасність виконання, економію матеріалів. Результати роботи обговорює шкільний колектив, їх висвітлюють у стінній пресі, а також відображають у вигляді виставок, плакатів і таблиць [2].

Зважаючи на це, особливо цінним є досвід організації та проведення загальношкільного благодійного заходу “Баракхолка” з метою виховання в учнів ціннісного ставлення до праці в умовах залучення їх до соціально значущої діяльності, презентація якого становить *мету* публікації.

У Новопечерській школі міста Києва була впроваджена програма “Лідер у мені”, яка є адаптацією відомої програми Стівена Кові “Сім звичок високоефективних людей” до шкільного середовища та дитячого віку. Школа постійно проводить виховні заходи, спрямовані на опанування учнями Семи звичок.

Протягом навчального року учні здобули сім звичок, які необхідні для успішного життя в сучасному світі, серед яких:

- звичка 1 “Я проактивний” (бути відповідальним; брати на себе ініціативу; обирати, як діяти, як ставитись та який настрій мати; не звинувачувати інших у своїх неправильних діях; не потребувати для правильного вчинку, щоб хтось попросив; вчиняти правильно, навіть якщо ніхто не бачить);
- звичка 2 “Я знаю свою мету” (планувати наперед; ставити перед собою цілі; робити те, що має значення; бути важливою частиною свого класу; намагатися бути порядним громадянином);
- звичка 3 “Я роблю спочатку важливе, а потім термінове” (витрачати свій час на найбільш важливі справи; казати “ні” тому, що не потрібно робити; встановлювати пріоритет; складати розклад; рухатися за планом; бути дисциплінованим та добре організованим);
- звичка 4 “Я думаю в стилі “win-win” (утримувати баланс між тим, чого бажаю я, та тим, чого бажають інші; коли починається конфлікт, шукати вирішення, за якого обидві сторони виграють);
- звичка 5 “Я спочатку слухаю іншого, а потім пояснюю своє” (вислуховувати ідеї та почуття інших; прагнути побачити ситуацію з погляду іншого; слухати та не перебивати; слухати вухами, очима та серцем; впевнено висловлювати свої ідеї);
- звичка 6 “Я створюю синергію” (цінувати сильні сторони інших людей та навчатися в них; встановлювати хороші стосунки з іншими, навіть не схожими; добре працювати в групі; знати, що в команді можна

- знайти кращі рішення, ніж поодинці; коли є два варіанти, завжди шукати третю альтернативу);
- звичка 7 “Я вчасно загострюю пилку” (правильно харчуватися, займатися фізичними вправами – піклуватися про своє тіло; вивчати багато нового, і не тільки в школі – піклуватися про свій розум; проводити час зі своєю родиною й друзями – піклуватися про своє серце; приділяти час тому, щоб допомагати людям, – піклуватися про свою душу; утримувати баланс між всіма частинами свого життя).

Програма “Лідер у мені” допомагає учням гармонійно розвиватися, втілювати в життя свої мрії, встановлювати позитивні стосунки з оточенням, почуватися щасливими, а також гуртує всіх учнів і співробітників у єдиний колектив.

Саме учні Новопечерської школи вирішили до Дня лідерства, в межах якого школярі святкуватимуть здобуття звичок програми “Лідер у мені”, допомогти столичним волонтерам та організувати шкільну дитячу барахолку. Однією з поставлених цілей школярів під час проведення заходу було зібрання коштів на покращення благоустрою нашого міста, а саме: створення нового стріт-арту, який прикрасить стіну у сквері в самому серці столиці, між Михайлівською площею та Майданом Незалежності, на місці зарослого пустиря зі сміттям, який власними силами облаштували волонтери, назвавши його на честь героїв Небесної сотні.

Для організації заходу та досягнення великої спільної мети зусилля об’єднали всі учні: від дошкільнят до старшокласників, а також їхні батьки, учителі, співробітники школи та представники громадської організації “Місто-сад”.

Адже, як відомо, виховний вплив практичної трудової діяльності учнів посилюється, якщо вона набуває колективного характеру. Саме в колективній роботі, яка є справжньою основою виховання, закладаються ціннісні ставлення дітей до праці. А. Макаренко наголошував, що правильні взаємини між людьми можна створити тільки завдяки спільному трудовому зусиллю, трудовій допомозі і постійній взаємній трудовій залежності [4].

Під час події діти продавали свої улюблені речі і зроблені своїми руками вироби. Серед того, що виставили на продаж: іграшки, книжки, збірники мультфільмів, домашня випічка,

прикраси з бісеру та бус, орігамі, листівки, картини і навіть улюблені светри, вив'язані своїми руками або з допомогою бабусі. Також на учасників та гостей чекали майстер-класи, музика, концерт, сюрпризи та смачні частування.

Підготовка проекту здійснювалась у межах засвоєння Звички 6 “Я створюю синергію”, тому у творчій співпраці об'єдналися всі учасники навчально-виховного процесу. Весь перебіг організації заходу був повністю покладений на відповідальність учнів.

Вони були поділені на групи шляхом жеребкування. До кожної групи увійшли учні старших та молодших класів – лідери з певного напрямку. Школярі співпрацювали у 10 групах та мали певні досягнення:

- група “Музичний супровід” провела онлайн-опитування серед учнів, за допомогою якого створила плей-лист фонові музики, а також організувала кастинг та музичний конкурс;
- група “Event-менеджмент” сприяла злагодженій роботі всіх підрозділів та майстер-класів;
- група “Графічний дизайн” створила афіші й карти;
- група “PR” написала прес-реліз, залучила гостей за допомогою виступів на Громадському телебаченні;
- група “Соціальні мережі” створила сторінки у Facebook, Vk та Instagram, на яких висвітлювала процес підготовки та залучала гостей, а також надсилала електронні листи батькам і учням та робила оголошення по шкільному радіо;
- група “Дизайн простору” створила на базі школи середовище цікавого дозвілля та виготовила всі декорації в казковому стилі;
- група “Food-court” розробила меню та приготувала смачні страви на продаж;
- група “Фото- та відеозйомка” зробила фоторепортаж та відеоролик;
- група “Технічна підтримка” забезпечила, щоб все працювало, починаючи від меблів і закінчуючи мікрофонами, а також створила форму онлайн-реєстрації учасників;
- група “Гарний настрій” генерувала ідеї для створення незабутньої казкової атмосфери в стилі Disney, який

обрали шляхом онлайн-голосування. Гості та учасники заходу мали змогу прийти в костюмі свого улюбленого героя, а також для всіх відвідувачів проводилися екскурсії та був розроблений сценарій концертної програми, яка складалася з номерів талановитих гуртківців школи.

Щодня проводилися наради з представниками від кожної групи лідерів, а також тьюторів, адміністрації та креативної спільноти Leader in Me. Майже щодня відбувалися окремі зустрічі та майстер-класи кожної групи лідерів, які проводили фахівці Новопечерської школи та громадської організації “Місто-Сад”.

Під час Барахолки відвідувачі змогли не тільки придбати яскраві та незабутні речі, скуштувати смачної їжі, узяти участь в екскурсії, а ще й насолодитися незабутньою святковою атмосферою та відвідати цікаві майстер-класи, організаторами яких були учні.

За кілька годин торгівлі продали майже все – своїм же однокласникам, їхнім друзям і просто гостям.

Частина зібраних коштів була передана волонтерам на втілення великої ідеї, визначеної за результатами учнівського голосування з переліку запропонованих представниками громадської організації, – художнє оздоблення стіни у сквері Небесної Сотні. Розпис виконає один із найвідоміших вуличних художників світу португалець Александр Фарто, який погодився працювати на благодійних засадах (тому кошти витрачатимуться лише на закупівлю необхідних матеріалів та інструментів).

Інша частина виручених коштів покриє інвестиції для підготовки заходу.

Учні, працюючи над проектом, не лише навчилися співпрацювати, а й здобули нових практичних умінь за певним напрямом та зібрали кошти для хорошої справи.

Під час події школярі досягли дві поставлені мети, а саме: об’єднали зусилля та творчий потенціал всієї шкільної родини (учнів, вчителів, батьків) для організації цікавого спільного заходу та реалізували спільну велику ідею – принесли користь рідному місту і зробили його кращим.

Результати благодійного дитячого проекту “Барахолка” переконливо свідчать про доцільність організації та прове-

дення загальношкільних виховних заходів з метою залучення учнів до соціально значущої діяльності, у процесі якої діти усвідомлюють цінність праці у житті кожної особистості та суспільства загалом.

Подальші наукові розвідки у цій сфері буде спрямовано на виховання ціннісного ставлення до праці саме в учнів 5–6 класів, дослідження форм та методів виховання, що сприятимуть підвищенню рівня розвитку трудової вихованості школярів.

Література

1. Даніелян А. Я. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до праці в умовах приватного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Даніелян Анаїт Яшевна. – Луганськ, 2012. – 260 с.
2. Збандуто С. Ф. Педагогіка / Збандуто С. Ф. – К. : Рад. школа, 1985. – 508 с.
3. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/activity/education/extracurricular-activities-and-children-rights-protection/196/6561/>. – Назва з екрана.
4. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги : підручник / за заг. ред. А. М. Бойко. – К. : Професіонал, 2004. – 576 с.

Т. С. Пасична

Воспитание у учащихся ценностного отношения к труду в процессе социально значимой деятельности

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

Обоснована актуальность проблемы воспитания у учащихся ценностного отношения к труду в условиях развития современного общества. Особое внимание уделено внедрению социально значимого труда в учебно-воспитательный процесс как одному из эффективных способов решения данной проблемы. Представлены особенности организации и проведения общешкольного воспитательного мероприятия – проекта “Благотворительная Барахолка”, направленного на воспитание у учащихся ценностного отношения к труду, формирование умения работать вместе для достижения общей цели.

Ключевые слова: ценности, ценностное отношение к труду, социально значимый труд, воспитательное мероприятие.

T. S. Pasichna

Developing Value Attitude to Labour in Students during Socially Significant Activity

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskooho Str., Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the problem of education of value attitude to labour in students under conditions of modern society development. Particular attention is paid to socially significant work in the educational process as one of the most effective ways to solve this problem. The education of value attitude to labour is proved to be connected with the awareness of its social value and practical significance.

The features of the organization and the realization of the all-school educational activities "Charity Flea Market" are presented. The project is aimed at the developing of value attitude to labour in students, forming the ability to work together in order to achieve a common goal. During the event, the schoolchildren had two goals: to unite creative effort and potential of the school family (students, teachers, parents) in organizing an interesting measure and to implement a great idea – to be useful for the native city and to make it better.

Keywords: values, value attitude to labour, socially significant work, educational activities.

References

1. Daniilian, A. Ya. (2012). *Vykhovannia u molodshykh shkoliariv tsinnisnoho stavlennia do pratsi v umovakh pryvatnoho navchalnoho zakladu* [Developing value attitude to labour in primary school children at a private educational institution]. (Doctoral dissertation, Kyiv).
2. Zbanduto, S. F. (1985). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: Radianska shkola.
3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2011). *Osnovni orientyry vyhovannia uchniv 1-11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy* [Main directions of education of pupils of 1-11 grades of secondary schools of Ukraine] (*Decree No. 124, October 31*). Retrieved from <http://mon.gov.ua/ua/activity/education/extracurricular-activities-and-children-rights-protection/196/6561/>.
4. Boiko, A. M. (Ed.). (2004). *Personalii v istorii natsionalnoi pedahohiky. 22 vydatnykh ukrainskykh pedahohy* [People in the history of national pedagogy. 22 prominent Ukrainian teachers]. Kyiv: Profesional.